

A teljességre törekvés művészete

*Recenzió Várnay Ernő és Papp Mónika:
Az Európai Unió joga című könyvéről*

Sokan úgy tartják, hogy az egyetemi tankönyvírás önálló tudományos ág. Véleményem szerint inkább önálló művészeti ágnak tekinthető, hiszen a tudományos életnek, az oktatói karriernek egy fontos állomása ez, ahol kényes egyensúlyt kell találni a gyakorlati használhatóság és a tudományos igényességgel történő megírás között. Várnay Ernő és Papp Mónika európai jogi munkája már a negyedik kiadást éli meg, jelezve ezzel, hogy az Európai Unió jogának oktatásában és tudományos feldolgozásában munkájuk alaplőműnek tekinthető, amely nem hiányozhat egyetlen európai jogász könyvespolcáról sem.

A szerzők az Előszó szerint „elsősorban a magyar egyetemi képzés igényeire” voltak figyelemmel, de a tudományos diskurzusra való egyidejű kitekintéssel. Fenti két feltételnek nem könnyű egyidejűleg megfelelni. A jogi tankönyvek piacán egyértelműen megfigyelhető a „vastagodás” jelensége. Gondoljunk itt akár a szűkebb témakörön belül Mádl Ferenc és Vékás Lajos közismert *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga* (ELTE Eötvös Kiadó, 2016, 557 oldal) című, egyre terjedelmesebbé váló munkájára, vagy Kengyel Miklós *Magyar polgári eljárásjogára* (Osiris, 2014, 652 oldal), de a közjogi területen is megfigyelhető hasonló jelenség. Így tehát nem róhatjuk a szerzők terhére az illetén „trendkövetést”. Az *Európai Unió joga* negyedik kiadásának törzsszövege 1057 oldalra rúg. Ez a joghallgatók körében bizonyára nem teszi népszerűbbé a művet, bár azt is hozzá kell tennünk, hogy a korábbi évtizedek jogi „slágertankönyve”, a Brósz-Pólay-féle *Római jog* sem volt fűzetke méretű (Tankönyvkiadó Vállalat, 1974, 529 oldal). Megemlítendő ugyanakkor, hogy az EU-jogi tankönyvpiacon versenytársnak tekinthető, Osztovíts András által szerkesztett *EU-jog* (HVG ORAC, 2015) második átdolgozott kiadásának törzsszövege mindössze 526 oldal. Természetesen a jogi tankönyvek esetén sem mondhatjuk, hogy a „méret a lényeg”, sokkal meghatározóbb a belső tartalom. És ezen lényegi pontnál a Várnay–Papp szerzőpárosnak nincs szégyellnivalója: azt adja a könyv (tankönyv), amit ígér: mély és széles körű betekintést az Európai Unió

jogi-intézményi viszonyaiba. A bekezdés elején említett nehézség tekintetében, hogy ti. inkább tankönyvről, vagy inkább szakkönyvről van-e szó, véleményem szerint egyértelműen a szakkönyv irányába mozdul el a munka, különösen akkor, ha a piacon elérhető többi tankönyvvel vetjük össze.

A könyv követi az uniós jog klasszikus felosztását a belső szerkezetében is: míg az I–X. fejezetek az intézményrendszert, a jogforrási rendszert és a bírósági döntéshozatalt tekintik át (intézményi és eljárásjogi kérdések), a könyv második felében (terjedelemi értelemben is tartva az egyensúlyt), a XI–XIII. fejezetekben kapott helyet az Unió anyagi joga. A belső piac jogát tárgyaló XI. fejezet az alapszabadságok logikáján követi végig a joganyag fontosabb részeit.

A recenzens számára feltétlenül értékként jelenik meg, hogy a könyv az Európai Unió történetét relatíve röviden taglalja (I. fejezet, 31–88. oldalak). A tételes jogi munkákban általában igen nagy (megkockáztatom: túl nagy) figyelmet fordítanak a szerzők a történeti bevezető részekre, így aztán általában az indokoltnál kevesebb figyelem jut a lényegi részek, az aktuális kérdések tanulmányozására. *Az Európai Unió joga* c. munka nem csak a könyvön belül, hanem az egyes fejezeteken belül is jó arányt alkalmaz a korábbi szabályozás és az aktuális jogi környezet bemutatásakor.

Szintén előnye ezen munkának (és a korábbi kiadásoknak is) a hasonló tankönyvi irodalomhoz képest, hogy a szakkönyvi jelleget erősítve lábjegyzetben, és nem végjegyzetben jelennek meg a kiegészítő, vagy a forrásokra utaló információk. Az olvasó számára egy-egy konkrét kérdés, ügy sokkal könnyebben kereshető így, mint más technikai megoldások esetében.

Amennyiben a munkát elsősorban tankönyvnek tekintjük, véleményem szerint a leginkább tanulható, legkönnyebben használható része a II. fejezet (Az intézményrendszer) valamint a XI. fejezet (A belső piac joga). Ezen két fejezet tekintetében elmondható, hogy aki a magyar jogi oktatási rendszerben szerez diplomát, a fenti két fejezet anyagával minden körülmények között találkoznia kell. A III. fejezet (Jogforrások – jogalkotás – döntéshozatal) szerves egységet alkotva a korábbi részekkel a szintén megkerülhetetlen jogalkotási, döntéshozatali eljárásokkal foglalkozik. A korábbi kiadásokban is megjelenő rész, a magyar kormányzati álláspont kialakításának részletszabályai (III. fejezet 7. pont) véleményem szerint – éppen az elmúlt néhány év politikai eseményeinek tükrében – megérdemelnének a pusztán tények ismertetésén túl annyi szakmai megjegyzést, hogy milyen jogi és etikai keretek között van lehetőség a tagállami érdekek képviseletére. A 274. oldalig a könyv egységes, következetes szerkezetű és szerkesztésű, a tankönyvektől elvárt kül- és beltartalommal ismerteti meg az olvasót az Unió fontosabb intézményeivel és azok működésével.

Amennyiben kritikai észrevételt lehet/kell megfogalmazni, a IV. fejezet (Az uniós polgárság, 275–298. oldal) tekintetében elmondható, hogy mind a fejezet rövideje, mind annak az alapszabadságokhoz való kapcsolódása indokolhatná, hogy a 23 oldalnyi rész akár a XI. fejezetben is helyet kaphatott volna. Ehelyütt szükséges megjegyezni, hogy a már említett Osztovits-féle tankönyv is külön fejezetet szentel

az uniós polgárságnak, Horváth Zoltán tankönyve (*Kézikönyv az Európai Unióról*. HVG ORAC, 2011, nyolcadik átdolgozott kiadás) ugyanakkor a jogalkotás körében tárgyalja az uniós polgárság kérdését. Hasonlóan a X. fejezet (A Bíróság eljárása 525–550.) 25 oldalnyi terjedelme bőven elért volna a IX. fejezet (Az uniós jogi aktusok bírósági felülvizsgálata) bevezető részében Ezen X. fejezet szerkesztésileg is jelentősen eltér a többi szövegrésztől: míg a többi fejezet akár 5 szintig is tagolódik, ez a fejezet legfeljebb 2 szintű belső tagolást tartalmaz, így szerkesztésileg némileg idegenként hat a többi részhez képest.

A tankönyv a 393–549. oldalak közötti részei az Európai Unió Bíróságának három legnagyobb ügyszámú eljárásával foglalkozik: a kötelezettségszegési eljárással (VII. fejezet), az előzetes döntéshozatali eljárással (VIII. fejezet) valamint a IX. fejezet az egyéb eljárási típusokkal. Talán szerencsés lett volna, ha az EUB eljárási szabályai (X. fejezet – A Bíróság eljárása) a konkrét eljárási típusok ismertetése előtt kapnak helyet. Az egyes eljárási típusok bemutatásakor felmerül az az elméleti kérdés, hogy milyen arányban kapjon helyet az esetjog a téma feldolgozása körében. Oktatói tapasztalat, hogy a hallgatók a jogeseteken keresztül könnyebben megértik az egyes intézmények jellegét, jelentőségét, a túl sok eset ugyanakkor fordított hatást válthat ki: a nevek és ügyek tengerében elvesz az olvasó (tanuló ifjúság), és inkább teherként éli meg az elsajátítandó tényállásokat (hát még a hozzájuk kapcsolódó jogkérdéseket!). Az ideális arány az ismertetett esetek mennyisége tekintetében természetesen oktatói és hallgatói szemszögből ritkán esik egybe, de a Várnay-Papp féle tankönyv nem zárja ki a mérlegelés lehetőségét: szakkönyvhöz méltó mennyiségű esetjogot ismertet, de a számonkérésben megjelenő mennyiség már a könyvet használó oktatón is múlik. A tankönyvben idézett ügyek elsősorban a „klasszikus” esetkörre terjednek ki, de az új kiadás több friss ítélettel is kiegészíti az esetjogot. Az ideális – és egyben teljességre törekvő – fejezetként lehetne említeni az V. fejezetet (Az uniós jog közvetlen hatálya). Mindent elmond, amit a tárgykörben tudni szükséges, és az elengedhetetlenül fontos (szakvizsgán is kért) jogesetek mind-egyikére kitér (Marshall-Constanzo-Foster-Von Colson-Marleasing-Francovich) oly módon, hogy általában 8–10 soros történeti tényállást követően a jogkérdés és az ítélet legfontosabb szakaszának ismertetésére kerül sor. Ezzel megtalálja az ideális arányt az elmélet és gyakorlat, a szakszerűség és a tanulhatóság között.

Az anyagi jogi részek tekintetében az egyre inkább szakkönyvi jelleget öltő mű részletesen mutatja be az alapszabadságokkal összefüggő tételes jogot és a kapcsolódó bírósági ítéleteket. Az 551–702. oldalak közötti anyag koherens, jól olvasható és tanulható, minden olyan információ megtalálható benne, amely az uniós alapjogok kapcsán az olvasóban, hallgatóban felmerülhet.

A recenzens szakmai elfoglaltsága ugyanakkor nem engedheti az utolsó 300 oldalnyi versenyjogi rész kapcsán a kritikai észrevételeit elsikkadni. Természetesen oktatói vagy szakmai kérdés az, hogy az uniós jog kapcsán ki és hogyan értékeli a versenyjog fontosságát: az elfoglaltság jelen esetben azt jelenti, hogy a recenzens túlzónak érzi az erre fordított szerzői figyelmet. Nem a versenyjog fontosságának alábecsüléséről van itt szó, hanem arról a megfigyelésről, hogy a jogi oktatásban

a versenyjog nem csak ezen jogterület kapcsán jön elő, hanem a polgári jog vagy kereskedelmi jog részeként a hallgatók már megismerkednek a hazai szabályozással, és szinte kizártnak tartom, hogy a hazai jogot oktató kollégák nem tekintenek ki az uniós jogi összefüggésekre. A versenyjognak az uniós jogon belüli túlzott reprezentativitása azt a látszatot kelti, hogy az anyagi jog legfontosabb része a versenyjog, ami jelen műben pl. nagyobb terjedelmet kapott, mint a négy alapszabadság. Természetesen messzemenően tiszteletben tartva a szerzői szabadságot, talán annyi javaslatot megengednek a szerzők, hogy a versenyjogi részek szolid csökkentése mellett a szakpolitikáknak legalább érintőlegesen lehetne helye egy olyan tankönyvben és/vagy szakkönyvben, amelynek a címe *Az Európai Unió joga*.

A tankönyvi jelleget éppúgy erősíti, mint a szakkönyvit az 1099. oldaltól felsorolt és hivatkozott jogesetek jegyzéke, amely a pontos hivatkozással és dátummal, illetve a könyvben tárgyalt helyével jelentősen segíti a jogesetek tömegében „elvező” olvasó tájékozódását.

Várnay Ernő és Papp Mónika munkája méltán ismert az európai joggal foglalkozó szakemberek körében: kellő körültekintéssel és megfelelő szakmai alázattal tárgyalnak egy széles, és egyre terebélyesedő jogterületet, amelyet sem elméleti sem gyakorló jogászként nem lehet megkerülni. A szerzők által vállalt célkitűzések teljesülnek, az olvasóban nem marad hiányérzet, a tankönyvvel megküzdő hallgató pedig hasznos és nélkülözhetetlen ismeretekkel gazdagodik.

(Várnay Ernő – Papp Mónika: *Az Európai Unió joga*. Negyedik, átdolgozott kiadás. Wolters Kluwer, Budapest, 2016. 1162 p.)

- BALOGH LÁSZLÓ LEVENTE egyetemi docens
DE Bölcsészettudományi Kar
- GLAVANITS JUDIT egyetemi docens
SZE Állam- és Jogtudományi Kar
- FAZEKAS JUDIT egyetemi tanár
SZE Állam- és Jogtudományi Kar
- FODOR LÁSZLÓ egyetemi tanár
DE Állam- és Jogtudományi Kar
- HORVÁTH GERGELY egyetemi docens
SZE Állam- és Jogtudományi Kar
- LUGOSI JÓZSEF bíró
Esztergomi Járásbíróság
- MÉSZÁROS GÁBOR egyetemi tanársegéd
PTE Állam- és Jogtudományi Kar
- MILASSIN LÁSZLÓ egyetemi docens
SZE Állam- és Jogtudományi Kar
- TAKÁCS PÉTER egyetemi tanár
SZE Állam- és Jogtudományi Kar

Szerzőinkhez (A publikálás feltételei)

1. *Jog Állam Politika* című referált folyóirat magyar nyelven beküldött kéziratokat – tanulmányokat és könyv-recenziókat – fogad el.
2. A kézirat terjedelme tanulmányok esetén általában nem haladhatja meg az 50000 karaktert, recenziók esetén a 20000 karaktert. Kérjük szerzőinket, a terjedelmi kereteket nagyon szigorúan tartsák be. Hosszabb kéziratokkal csak különlegesen indokolt esetben foglalkozunk.
3. A szöveget A/4 méretben kinyomtatva kérjük leadni. Egyúttal szövegfájlban (az MS Word bármelyik változatában lementve) is kérjük mellékelni lemezen vagy e-mailben. A szerző neve a tanulmány felett szerepeljen.
4. Szöveg közbeni kiemelésként dőlt betű alkalmazható; ritkítás, aláhúzás, vastag betű, csupa nagybetű csak kivételes esetben fogadható el.
5. A közvetlen hivatkozásokat lábjegyzetekben, az oldal alján kérjük feltüntetni.
6. Kérjük, hogy irodalomjegyzék lehetőség a ténylegesen hivatkozott publikációkat és azon publikációkat tartalmazza, amelyet a szerző felhasznált. Az irodalomjegyzék legfeljebb még 10-15 forrásmegjelölést tartalmazhat.
7. Az irodalomjegyzéket a tanulmány végén közöljük, a következőképpen oldva fel a szöveg közti utalásokat:
 - a) Könyveknél:
Arendt, Hannah (1992): *A totalitarizmus gyökerei*. Budapest, Európa.
 - b) Tanulmánykötetben, gyűjteményes kötetben megjelent szövegek esetében:
Mickiewicz, Ellen (2000): Institutional Incapacity, the Attentive Public, and Media Pluralism in Russia. In: Richard Gunther and Anthony Mughan (eds.): *Democracy and the Media*. Cambridge University Press.
 - c) Folyóiratban megjelent tanulmány esetében:
Selck, J. Torsten (2004): On the Dimensionality of European Union Legislative. In: *Journal of Theoretical Politics*. Vol. 16. No. 2. April, 203–222. pp.
8. Tanulmányok esetén kérünk a szerzőktől elektronikus formában egy kb. 150 soros magyar és angol nyelvű összefoglalót (abstract). A tanulmány címét, alcímét is kérjük lefordítani. Továbbá kérjük a tanulmány legfontosabbnak gondolt 5-6 kulcsszavát magyarul.
9. A (fekete-fehér) táblázatokot és ábrákat megfelelően formázva, az eredetüket feltüntetve a szövegbe építve és külön fájlként is kérjük leadni.
10. A szerkesztőségbe beérkezett – formailag megfelelő – kéziratokat a szerkesztőség előzetes szűrése után két opponensnek küldjük ki. Az opponensek a szer-

zők nevének feltüntetése nélkül kapják meg a kéziratokat. A közlés feltétele a két opponens támogató véleménye. Az opponensek által javítandónak értékelt kéziratokat átdolgozásra visszajuttatjuk a szerzőkhöz. A két opponens egybehangzó elutasítása esetén a kéziratot nem publikáljuk. Az opponensi vélemények be nem érkezése esetén a szerkesztőség saját hatáskörben dönt a publikálásról.

11. A szerkesztőség a beérkezett kéziratokért honoráriumot nem fizet.

12. Kérjük szerzőinket, hogy elektronikus úton adják meg, hogy milyen módon (foglalkozást munkahely, beosztás) szeretnének szerepelni folyóiratunkban. Kérjük, a kapcsolattartás elősegítése érdekében közöljék elérhetőségeiket (telefon-szám, mobilszám, e-mail cím).

Köszönjük, hogy megfelelően előkészített kézirat beküldésével segítik munkánkat.

A szerkesztőség

TÁMOGATÓINK

Universitas-Győr Alapítvány

Deák Ferenc Állam-
és Jogtudományi Kar

Batthyány Lajos Jogász Szakkollégium

Nemzeti Kulturális Alap

- ◆ Közismert, hogy a megújuló energiahordozók felhasználására vonatkozó energiapolitikai elképzelések – igazodva a klímavédelem globális célkitűzéseisehez, amelyek többek közt a fosszilis energiahordozók elégetéséből származó szén-dioxid kibocsátások radikális visszaszorítására irányulnak – világszerte átalakulóban vannak. Így van ez különösen Európában, ahol az Európai Unió környezeti, energia- és külpolitikája keretében egyaránt érvényesíti a klímavédelmi szempontokat, s ennek megfelelő, kiterjedt szabályozással is rendelkezik. A cél a *megújuló energiahordozók részarányának növelése* (a teljes energiafelhasználáson, illetve egyes ágazatokon belül – mint a villamos energia szektor vagy a közlekedés – egyaránt meghatározott célszámokkal), illetve egyidejűleg a fosszilis energiahordozók felhasználásának csökkentése (ha nem is az ilyen energiahordozókra vonatkozó, közvetlen korlátozásokkal, amelyek a tagállamoknak az energiahordozók közötti választását érdemben korlátoznák, de közvetve, pl. energiahatékonysági, kibocsátás-csökkentési elvárásokon keresztül). | Fodor László
- ◆ A közép-kelet-európai országokban, de különösen Magyarországon a 2000-es évek első évtizedében a lakossági hitelezés általánosan elterjedt formájává vált az ún. devizaalapú hitelezés. A svájci frank, az euró, illetőleg a japán jen alacsony kamatai alapján a fogyasztók hosszú távon is kedvezőnek és kiszámíthatónak tekinthették a devizában történő eladósodást. Ennek tulajdonítható, hogy Magyarországon 2009-re a háztartások által felvett hitelek 53%-a devizaalapú hitel volt. A 2008-ban kirobbant világméretű pénzügyi válság által generált árfolyamemelkedés a devizaalapú hitelek adósai számára elviselhetetlen mértékű törlesztőrészt emelkedést okozott, mivel a devizaalapú kölcsönszerződéseknek a kereskedelmi bankok által alkalmazott általános szerződési feltételek lehetővé tették a pénzintézetek számára a kamatfeltételek egyoldalú módosítását, illetőleg az árfolyamkockázatot kizárólag a hiteladósokra terhelték. A tanulmány a társadalmi válsággá szélesedett devizaadósság-válság jogi és pénzügyi hátterét, magyarországi jellegzetességeit vizsgálja, elemzi a Kúria és az Európai Unió Bíróságának (EUB) a devizahitelezéssel kapcsolatos döntéseit, továbbá a devizaadósság-válság rendezésére irányuló jogalkotási intézkedéseket, különösen az alkotmányosság és hatékonyság követelményeinek való megfelelésüket. | Fazekas Judit
- ◆ Miután a rehabilitáció megtörtént, Somló elméletét annak lehető legkülönbözőbb aspektusai szerint tárgyalták a szakirodalomban: elemezték azt a tudomány és a politika folyamatosan egymásra ható, az életpálya egészét befolyásoló kontextusában, a magyar polgári jogelmélet egészének elmélettörténeti összefüggéseiben, jogelméleti és jogszociológiai kontextusban, sőt a jogi és jogtudományi kultúrtörténetünk részeként. S miután Somló elméletére a nemzetközi szakirodalomban is figyelnek, nem csoda, ha a hagyomány ápolásában külföldi kutatók is rész vesznek. E tekintetben Andreas Funke írásait kell megemlíteni, aki Solyom Péterrel összefogva – egy eredeti gondolatokat megfogalmazó hosszú bevezető tanulmány kíséretében – 2013-ban sajtó alá rendezte és kiadta Somló Bódog Naplójának számos jegyzetét és válogatott levelezését. S bár elméletéről még nem rendeztek önálló konferenciát, a magyar jogelméleti hagyomány immár klasszikus alkotóinak elméleteit és azok mai aktualitását tárgyaló 2015-ös kolozsvári tanácskozáson kitüntetett helyet kapott. A tanácskozás résztvevői a konferencia záróakkordjaként egy Somló Bódog emlékhelyet avattak fel a Házsongárdi Temető evangélikus sírkertjében. | Takács Péter

